

Dvanáct let výzkumu vtělila do knihy o nepovedeném atentátu

18.1.2025 - Adam Pluhař | Technická univerzita v Liberci

Nová kniha Krysličkova „teroristická skupina“ s podtitulem Poválečný Liberec a následky nepovedeného atentátu vychází z výzkumu, který Markéta Filla započala ve své diplomové práci na Katedře historie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TUL. Autorka sbírala podklady pro knihu dlouhých 12 let.

Na rozdíl od většiny účelových a zmanipulovaných politických procesů 50. let měla tato kauza reálný základ v pokusu o protikomunistický odboj nebo jinými slovy také teroristický čin, že?

Ano, tak zvaná Krysličkova teroristická skupina připravovala v roce 1949 atentát na prvomájovou tribunu v libereckém centru. Cílem byli komunističtí funkcionáři. Nešťastnou náhodou ale připravovaná nálož vybuchla jinde a zničila dům v ulici U Novostavby, na místě dnešního rozšíření Krajské nemocnice Liberec. V troskách zahynul Kryslička a tři další muži – dva spolupracovníci Krysličky a otec jednoho z mužů, který nejspíš neměl se skupinou nic společného. Několik dalších obyvatel domu bylo vážně zraněno. V následném politickém procesu byli souzeni nejen skuteční, ale i pouze domnělí spolupracovníci Krysličky.

Kdo byli odsouzení lidé a jaké dostali tresty?

V hlavním procesu bylo odsouzeno šest lidí. Například Jan Šolc (*otec Jana Šolce, někdejšího poradce prezidenta Václava Havla, pozn. redakce*), který byl s obžalovanými coby vazební lékař ve styku. Všichni dostali na svou dobu vysoké tresty, které si z více než poloviny odseděli. Zmíněný Jan Šolc byl odsouzen do vězení na 13 let, za mřížemi strávil 8 let, Vojtěch Talík byl odsouzen na dvacet let, na následky podmínek ve věznici ale zemřel. Karel Kafka dostal trest 17 let vězení. Jediná žena, Jarmila Stolínová, byla odsouzena k 11 letům vězení. Na proces „Talík a spol.“ byla navázána řada dalších procesů s významnými osobnostmi Liberce – například s policejním velitelem či s běžnými občany.

Dá se dnes říci, kolik lidí bylo souzeno právem a kolik z obžalovaných se stalo obětmi konstruktu Státní bezpečnosti?

Tresty napovídají, že se jednalo o proces, který byl pro režim významný. Nakolik byli ale odsouzení skutečně účastníci na protistátní činnosti a nakolik šlo o konstrukci Státní bezpečnosti, a tedy čistě politický proces, je dnes těžké říci. Je logické, že se každý stát brání tomu, aby občané k vyjádření nespokojenosti s režimem užívali takto násilných prostředků. Ovšem musíme si uvědomit, jaké metody vyšetřovatelé volili. Byly nezákonné i v rámci omezené právní svobody tehdejšího Československa. Tresty tak hodnotím jako opravdu velmi tvrdé. Stejně tak dopady na rodinné příslušníky odsouzených. V jejich případě mluvíme o tak zvané mimosoudní perzekuci – byl jim zabaven majetek, u kterého museli následně složitě a ne vždy úspěšně reklamovat, že náleží jim a ne odsouzenému. Přišli o zaměstnání, museli se stěhovat, péče o děti byla pouze na nich. Kontakt s partnerem nebo rodičem byl velmi omezený a pro malé děti navíc často velmi traumatizující. Je to patrné třeba ze vzpomínek Milady Šolcové, která se snažila o udržování kontaktů otce se synem.

Vraťme se ještě na začátek vašeho výzkumu. Katedra historie FP TUL se intenzivně věnuje výzkumu politických procesů z 50. let minulého století. Proč jste si vybrala právě Krysličkovu teroristickou skupinu jako svoji diplomovou práci?

Téma práce mi nabídla Kateřina Portmann, která byla na katedře historie vedoucí mé diplomové práce. Ta mne také seznámila s Janem Šolcem – pamětníkem, který mi vyprávěl o příchodu do

poválečného Liberce, práci svého otce a také o jeho odsouzení v politickém procesu navázaném právě na tak zvanou Kryslíčkovu teroristickou skupinu. Téma mě pak pohltilo.

Bylo už téma někde zpracováno? A jaké dokumenty jste musela prostudovat?

Do té doby jsem o Kryslíčkově, ale ani o výbuchu domu v ulici U Novostavby neslyšela. Nebylo to vůbec téma a nebylo nikde zpracováno. Musela jsem proto pátrat v archivech. Protože ale hlavní složka k výbuchu byla skartována, skládala jsem příběh po střípcích, které se objevovaly v navazujících procesech. Hodně mi také pomohli pamětníci, když vzpomínali na své dětství či na své příbuzné. Dohromady jsem s knihou strávila dvanáct let, z toho první tři roky mi zabralo koncipování diplomové práce.

Proč jste se rozhodla téma zpracovat a vydat knižně a pro koho je kniha určena?

Možná to znáte – odevzdáte text, svážete diplomku, ale pak zjistíte, že něco chybí, nebo vám další archivní prameny ukáží, že je to malinko jinak. Nejprve jsem to zkusila doplnit formou odborného článku, ale zjistila jsem, že to nestačí a že chci celý příběh nejen uzavřít, ale hlavně přenést do povědomí Liberečanů. Diplomky totiž zůstávají často interní záležitostí, ale kniha má potenciál šířit příběh dál. Věřím navíc, že zaujme nejen na severu, protože v rámci československých poválečných dějin je to významná událost. Takových nebylo mnoho.

Podarilo se vám tedy příběh uzavřít?

Doufám. Ale samozřejmě už mám nějaké drobnosti, které bych ráda doplnila (smích).

Představte krátce Josefa Kryslíčku, jeho činnost za války a jeho vztah ke komunistickému režimu. Uvádí se, že byl za války partyzánem s „pochybnou pověstí“. Proč?

Josef Kryslíčka byl v období protektorátu četník. V té době to znamenalo, že balancujete mezi rolí kolaboranta s okupačním režimem a strážcem zákona. Kryslíčka si svou stranu jasně vybral nejpozději v květnu 1945, kdy byl prokazatelně členem partyzánské skupiny. Problematické je, že tato skupina se účastnila masakru německy hovořících obyvatel v Mladkově (*okres Ústí nad Orlicí v dnešním Pardubickém kraji, pozn. redakce*). A mnohé indicie naznačují, že byl přítomen i Josef Kryslíčka. Jestli to byl důvod, proč odešel do Liberce, to nevím. Ale i zde vystupoval jako hrdý partyzán a komunista. A jako takový se podílel na únorovém puči v roce 1948 a následné konsolidaci moci komunistické strany.

Přesto později připravoval teroristický čin namířený proti komunistické moci. Proč atentát skupina chystala? A do jaké míry šlo o fabulaci vyšetřovatelů?

Je těžké určit, co z informací ve vyšetřovacích a soudních spisech je pravdivé, a co je kompletní fabulace Státní bezpečnosti. Díky srovnání různých pramenů a pamětníkům, kteří zavzpomínali na samotný výbuch či odsouzení v politickém procesu, mohu vcelku určitě říct, že útok byl opravdu připravován. Jen shodou nešťastných okolností došlo k předčasné detonaci, která usmrtila tři odbojáře a otce jednoho z nich. Důvodem radikalizace Josefa Kryslíčky, který byl zřejmě hlavou celé skupiny, mohlo paradoxně být „čištění“ oficiálních struktur od nekomunistických „kádrů“. V druhé polovině roku 1948 byl Kryslíčka odvolán ze všech svých funkcí a politická perzekuce se dotkla i jeho přátel. Režim se stavěl zády k těm, kteří jej pomáhali budovat.

Když mluvíme o politických procesech, evokuje nám to zcela vykonstruované případy, kdy byli odsouzeni nevinní lidé, kteří se přiznávali na základě mučení a nehumánních praktik. I v tomto případě byla na začátku zpráva o výbuchu plynu. Není přeci jen možné, že to tak skutečně bylo, konstrukt o připravované explozi vznikl posléze a přiznání domnělých aktérů bylo nepravdivé a vynucené?

Domnívám se, že Kryslíčka a jeho přátelé skutečně připravovali výbuch, nejspíše u oné prvomájové tribuny. Podporují to zprávy pyrotechniků, které jsem dohledala v archivu. Nejspíše šlo o pozůstatky výbušnin z války. A vzpomínka jednoho z pamětníků, který vyprávěl, že v rodině se otcův podíl na

přípravách výbuchu tradoval.

V kolik hodin a kde přesně došlo k výbuchu?

Exploze nastala 1. května 1949 v brzkých ranních hodinách v domě v ulici U Novostavby (v místě dnes vzniká nový nemocniční pavilon, pozn. redakce). Cílem však byla prvomájová tribuna před libereckou radnicí na dnešním náměstí Dr. E. Beneše. Respektive komunističtí funkcionáři a představitelé města, kteří na ní měli stát. Paradoxně zde měl být i MUDr. Jan Šolc, později odsouzený ve zmíněném politickém procesu „Talík a spol.“, navázaném na výbuch.

Proč se ale tehdy v novinách hovořilo ‚jen‘ o výbuchu plynu?

Zde potřebné prameny chybí, byly bohužel skartovány. Můžeme se tak jen domnívat, zda to vyšetřovatelé nepoznali, nebo nechtěli skutečnou příčinu šířit veřejně. Z navazujících politických procesů je patrné, že v počátečním pozastavení vyšetřování hrál svou roli tehdejší liberecký policejní velitel Ladislav Mádle. Za jeho působení byli údajní členové Krysličkovy skupiny vyšetřováni pouze pro neoznámení trestného činu, nikoliv ze spoluúčasti. Nakonec byl ale i Ladislav Mádle odstaven a souzen a Státní bezpečnost připravila s původně obviněnými velký politický proces.

Původní verzi o výbuchu plynu rozporoval v kauze odsouzený lékař Jan Šolc. Proč byl nakonec také obžalován?

Jan Šolc působil jako městský lékař, byl tedy od začátku na místě výbuchu a podle vzezření trosek usoudil, že se nejedná o výbuch plynu. Sám ke skupině nepatřil, ale z titulu své funkce se setkával i se zadrženými ve vazební věznici. Tak přišel do kontaktu s Vojtěchem Talíkem a ostatními, kteří byli podrobeni nevybíravým vyšetřovacím metodám StB. Doktor Šolc se tehdy zachoval velmi lidsky a pomohl zadrženým zprostředkovat kontakt s rodinou, což se stalo základem jeho obvinění. Na to byla, pro potřeby procesu, naroubována obvinění další.

Základem obvinění Jana Šolce bylo, že jako městský lékař zprostředkoval kontakt s rodinou. Za to dostal 13 let? Jak to vnímáte? A jaká byla u jeho osoby právní kvalifikace?

Problém byl, jak to vnímal tehdejší režim – onen zprostředkovaný kontakt s rodinou byl klasifikován jako velezrada – připojil se tak totiž dle obžaloby ke skupině, která chtěla 'rozvrátit lidově-demokratické zřízení'. Zajímavé je, že Šolcovo obvinění, ač je doslova prošpikované dobovou propagandou, je mnohem konkrétnější než obvinění ostatních. Vysvětlují si to tak, že nevzniklo v hlavách estébáků, ale stálo na skutečné pomoci, kterou doktor Šolc poskytoval zadrženým ve vazební věznici. Ráda bych zmínila, že stejně lidsky se choval i k internovaným v poválečných táborech, kam byli posíláni ti, které společnost označovala za Němce.

Kdy proces začal a skončil? A jaké další procesy následovaly?

Proces byl velmi krátký, jak je pro politické procesy typické – obžalovaní se museli své výpovědi předem naučit. Během dvou dnů, 17. a 18. května 1951 se tak přiznali ke všem obviněním a vyslechli si rozsudek. V jeho odůvodnění soud naznačil návaznost na některé další procesy nejen na Liberecku. Za všechny zmíním proces s národně-socialistickým poslancem Emilem Weilandem. Ten se konal o rok dříve, ale měl dohru v navazujícím procesu o několik let později. A v tomto navazujícím procesu byl odsouzen i jeden z propuštěných z Krysličkovy kauzy, František Zima. Weilandův proces byl navázán na proces s Miladou Horákovou, a na něj naopak vyšetřovatelé našroubovali proces s ‚Krysličkovou skupinou‘. A tak dále. Vnikla tak široká síť vzájemně provázaných procesů a vykonstruovaných obvinění. Obvinění, která kdyby alespoň z poloviny odpovídala skutečnosti, neměl by komunistický režim šanci udržet se u moci. Proces ‚Talík a spol.‘, jak se údajná Krysličkova skupina nazývala, tak nebyl první, ale ani zdaleka ne poslední.

Jaké máte na svůj výzkum a novou knihu ohlasy a co jste se sama dozvěděla?

Kniha je ‚venku‘ vcelku čerstvě (vyšla před Vánoci, pozn. redakce), ale podle ohlasů, které se ke mně dostaly, se jí podařilo zasáhnout nejen liberecké čtenáře. To mne těší, protože v kontextu

Československa se jedná o vcelku významnou odbojovou činnost, ač nepovedenou. Byl to komplikovaný příběh, se kterým jsem žila několik let. Ale ukázal mi, že dějiny skutečně nejsou černobílé a nelze vždy říci, že někdo je pouze padouch, nebo hrdina.

Učíte na základní škole s badatelským zaměřením v Praze. Jste ale stále v kontaktu s libereckou univerzitou?

Jsem. Díky Kateřině Portmann, vedoucí mé diplomové práce, mám dnes možnost oponovat některé další absolventské práce, které by si rozhodně také zasloužily vydat. Mám radost z toho, že moje Alma mater vychovává celou řadu skvělých historiků.

Adam Pluhař

Markéta Filla

(* 1988)

Obor učitelství dějepisu a ZSV absolvovala na katedře historie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TUL v roce 2014.

V roce 2022 získala doktorát Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové. Zabývala se českými a československými dějinami. Disertaci zpracovala na téma Činnost československých tajných služeb v Berlíně mezi lety 1945-68.

Učí na 2. stupni laboratorní základní školy v Praze na Žižkově.

<https://tuni.tul.cz/a/dvanact-let-vyzkumu-vtelila-do-knihy-o-nepovedenem-atentatu-159172.html>